

AKTYWNOŚĆ WŁAŚCICIELI GOSPODARSTW ROLNYCH W ZAKRESIE POZYSKIWANIA I WYDATKOWANIA ŚRODKÓW FINANSOWYCH POCHODZĄCYCH Z DOPLAT BEZPOŚREDNICH UNII EUROPEJSKIEJ¹

Piotr Bórawski

Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska,
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wstęp

Integracja Polski z Unią Europejską wywiera wpływ na sytuację ekonomiczną rolnictwa i obszarów wiejskich. Rozwój wsi i rolnictwa w ramach systemu wsparcia UE został objęty m.in. dopłatami bezpośrednimi, Planem Rozwoju Obszarów Wiejskich, Sektorowym Programem Operacyjnym oraz innymi instrumentami wspomagającymi jego rozwój.

Zdaniem KOBYLECKIEGO [2005] wykorzystanie tych instrumentów wsparcia rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich zależy w dużej mierze od aktywności społeczno-gospodarczej właścicieli gospodarstw rolnych. Analiza efektywności wykorzystania instrumentów pomocowych po dwóch latach członkostwa Polski w Unii Europejskiej jest niezwykle trudna ze względu na krótki okres przekształceń rolnictwa.

Według ZEGARA [2005] problemy polskiego rolnictwa będą rozwiązywane przez wykorzystanie transferów pieniężnych pochodzących z budżetu Unii Europejskiej, to jednak duży ciężar w zakresie ich pozyskiwania spoczywa na samych rolnikach. Również KISIEL i BABUCHOWSKA [2005] podkreślają, że eliminacja wieloletniej stagnacji rolnictwa jest możliwa dzięki szansom integracji z Unią Europejską, a w szczególności poprzez wykorzystanie środków finansowych pochodzących z dopłat bezpośrednich i funduszy strukturalnych. Dużą rolę w pozyskiwaniu środków finansowych przez rolników odgrywają pracownicy Agencji Rozwoju i Modernizacji Rolnictwa, Ośrodki Doradztwa Rolniczego oraz samorządy gmin. Fachowa pomoc pracowników tych instytucji jest szczególnie przydatna dla rolników, którzy często nie są należycie przygotowani do procedury pozyskiwania środków finansowych. Również samorządy gminy w ramach funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności mogą ubiegać się o pomoc w budowie infrastruktury, poprawę stanu środowiska naturalnego oraz zwiększenie wykorzystania sektora produkcyjnego [SAWICKA, PIĘTA 2005].

Celem badań było poznanie aktywności rolników w zakresie pozyskiwania i wydatkowania środków finansowych z Unii Europejskiej.

---

¹ Wykonano w ramach tematu: 3 P06 R 064 25.

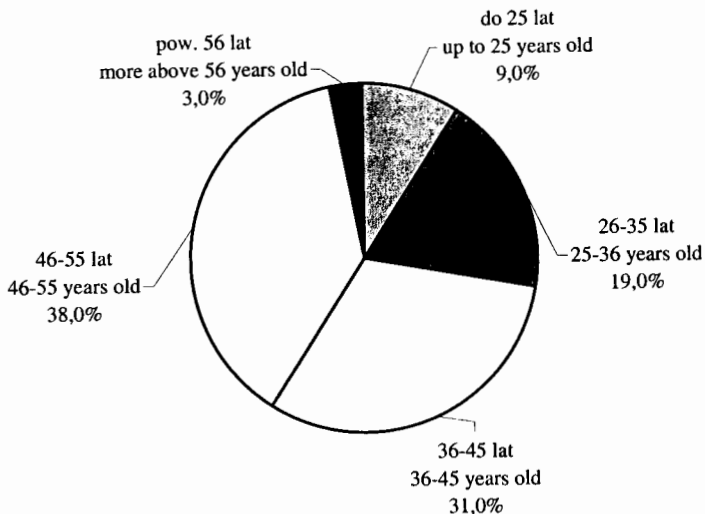
Materiały i metody

W badaniu wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego z zastosowaniem kwestionariusza wywiadu. Pytania zawarte w kwestionariuszu dotyczyły sylwetki społeczno-zawodowej rolników oraz ich aktywności w aspekcie integracji z Unią Europejską. Badaniami objęto 151 losowo wybranych rolników z województwa mazowieckiego. Głównym założeniem badawczym było przeprowadzenie wywiadów z rolnikami, którzy ubiegali się o dopłaty bezpośrednie. Badania przeprowadzono w 2004 roku.

Wyniki i dyskusja

Sylwetka zawodowo-społeczna właścicieli gospodarstw rolnych

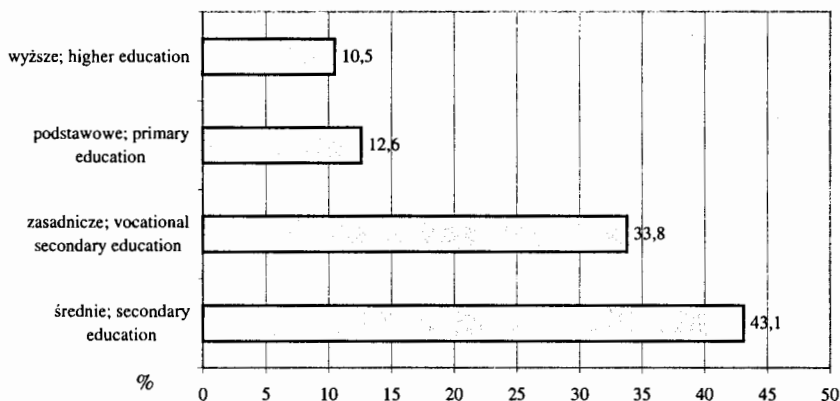
Z badań własnych wynika, że najwięcej producentów rolnych (38,0%) mieściło się w przedziale wiekowym 46–55 lat oraz 36–45 lat (31,0%). W dalszej kolejności pod względem liczebności uplasowali się rolnicy w wieku 25–36 lat (19,0%) oraz do 25 lat (9,0%). Przeprowadzone badania przedstawiają bardzo korzystną strukturę wieku rolników. Rolnicy w wieku pow. 56 lat stanowili tylko 3,0% badanej populacji (rys. 1). W porównaniu do średniej wieku rolników w Polsce przedstawiona grupa wypadła znacznie lepiej, bowiem blisko 50% badanej populacji było w wieku poniżej 46 lat, podczas gdy blisko 33% właścicieli gospodarstw rolnych w kraju nie przekroczyła 40 lat, a w gospodarstwach pow. 15 ha – 43%. Te korzystne wyniki pozwalają mieć nadzieję, że objęci badaniami producenci rolni szybko przystosują swoje warsztaty pracy do wymagań Unii Europejskiej¹.

Rys. 1. Struktura wieku właścicieli gospodarstw rolnych (źródło: badania własne)
 Fig. 1. Age structure of individual farm's owners (source: own survey)

¹ http://www.rcie.lodz.pl/dokumenty/broszury/cie/informator_dla_rolnikow.pdf

Ważną cechą sylwetki zawodowej i społecznej właścicieli indywidualnych gospodarstw rolnych jest również ich poziom wykształcenia. Przeprowadzone badania potwierdzają, że najwięcej producentów rolnych (43,1%) posiadało wykształcenie średnie oraz zasadnicze zawodowe (33,8%). W dalszej kolejności pod względem liczebności badani rolnicy legitymowali się wykształceniem podstawowym (12,6%). Natomiast co dziesiąty badany rolnik (10,5%) posiadał wykształcenie wyższe (rys. 2). Bardzo mały odsetek właścicieli gospodarstw rolnych posiadających wykształcenie wyższe świadczy o niechęci wykształconej części społeczeństwa do pozostawania na wsi i do pracy w gospodarstwie. Natomiast duży odsetek objętych badaniami producentów rolnych posiadających wykształcenie średnie, zawodowe oraz podstawowe świadczy o trudnościach znalezienia pracy poza rolnictwem w tej słabo wykształconej grupie społecznej. Poziom wykształcenia rolników ma duży wpływ nie tylko na wyniki ekonomiczne gospodarstw rolnych, ale również na umiejętności poszukiwania informacji o Unii Europejskiej i zainteresowania różnymi formami dopłat do gospodarstw rolnych. Uzyskane wyniki badań dotyczące wykształcenia właścicieli gospodarstw rolnych przedstawiają się jednak dużo lepiej, w porównaniu do ogółu rolników w Polsce, gdzie w 2002 r. odnotowano 4,3% rolników z wykształceniem wyższym, 22% ze średnim, 29,2% z zawodowym i 43,3% z podstawowym².

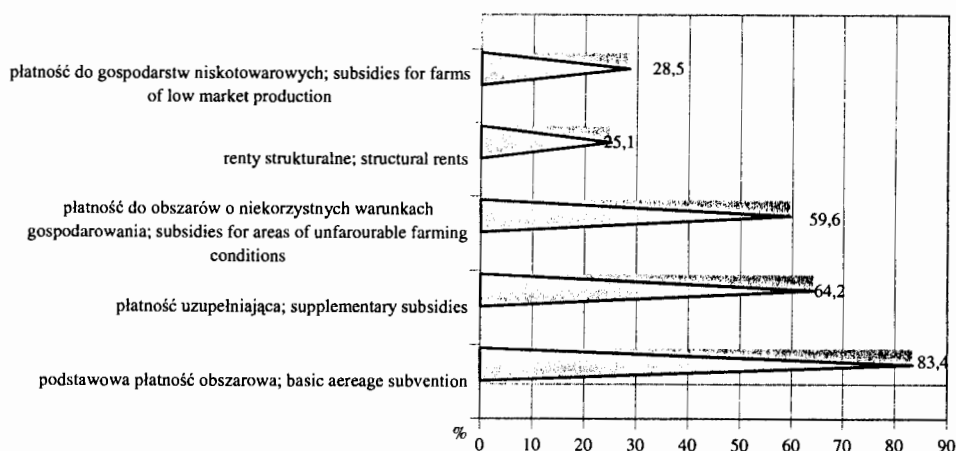
Rys. 2. Struktura wykształcenia właścicieli gospodarstw rolnych (źródło: badania własne)

Fig. 2. Education structure of individual farms' owners (source: own survey)

Badani rolnicy byli objęci podstawową płatnością obszarową (83,4%) oraz płatnością uzupełniającą (64,2%). Badania potwierdzają iż co czwarty producent rolny (25,1%) był zainteresowany rentami strukturalnymi oraz płatnością dla gospodarstw niskotowarowych (28,5%), (rys. 3). Stan taki świadczy o małej aktywności znacznej populacji badanych producentów rolnych w poszukiwaniu informacji o dodatkowych źródłach środków pieniężnych, które mogą przyczynić się do rozwoju ich gospodarstw rolnych.

² Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna (2002). NB 1988, PSR 1996, NSP 2002 GUS Warszawa.

Płatności bezpośrednie są przewidziane dla rolników posiadających gospodarstwo rolne o powierzchni co najmniej 1 ha. W wyniku uzgodnień akcesyjnych (Traktat Akcesyjny) jednolita płatność z Unii Europejskiej po uzupełnieniu z budżetu państwa nie powinna przekraczać odpowiednio: w roku 2004 – 55%, 2005 – 60% i w 2006 – 65% poziomu dopłat unijnych [ROWIŃSKI 2003]. Zdecydowanie niższy poziom dopłat bezpośrednich dla polskich rolników, w porównaniu z dopłatami pierwotnych krajów członkowskich UE, stawia rolnictwo naszego kraju w znacznie trudniejszej pozycji finansowej. W związku z tym istnieje silna potrzeba aktywizacji działań rolników w poszukiwaniu dodatkowych środków pomocowych z programów unijnych.

Rys. 3. Rodzaje dopłat bezpośrednich w badanych gospodarstwach rolnych (źródło: badania własne)

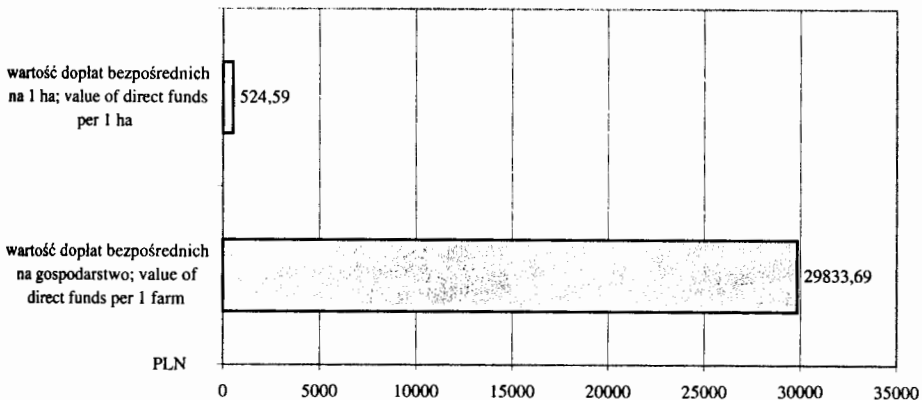
Fig. 3. Kinds of direct subsidies for surveyed farms (source: own survey)

Dopłaty bezpośrednie obejmują dwie grupy płatności. Pierwszą grupę stanowi jednolita płatność obszarowa, która jest przyznawana do następujących upraw i plantacji: sad, ogródek, warzywa, plantacje wieloletnie, ziemniaki, buraki cukrowe, zioła, ugór oraz inne rośliny. W ramach tej płatności rolnicy w 2004 roku mogli uzyskać około 250 zł na 1 ha. Należy jednak zaznaczyć, że wysokość dopłat bezpośrednich zależy od kursu euro-złoty. W roku 2004 kurs ten był znacznie bardziej korzystny niż w roku 2005.

Natomiast drugą grupę płatności, tzw. uzupełniającą płatność obszarową stanowią zboża, motylkowate, trawy, strączkowe. Wysokość dopłat w ramach drugiej grupy płatności upoważniała rolników do otrzymania dodatkowo 250 złotych na 1 ha.

Istnieje również możliwość otrzymania dopłat dla gospodarstw położonych na obszarach o niekorzystnych warunkach (ONW). Wielkość tych dopłat jest szacowana podobnie jak przy dopłatach w ramach dwóch pierwszych grup.

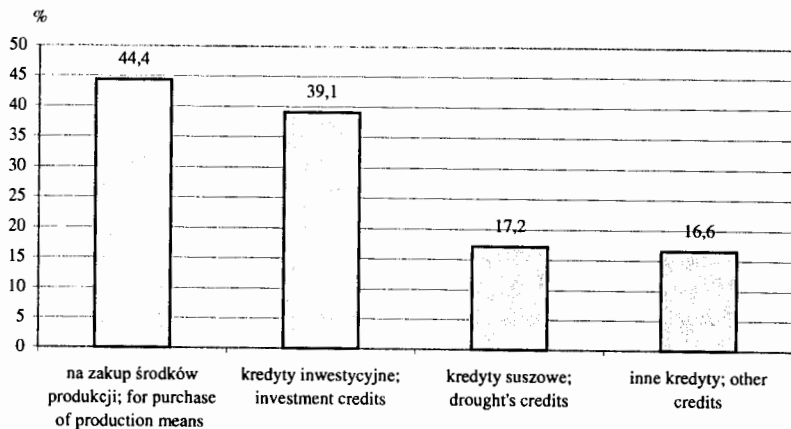
Z badań własnych wynika, że średnia wartość dopłat na 1 ha w roku 2004 wyniosła 525 zł, co pozwala stwierdzić, że znacząca część producentów rolnych nie otrzymała dopłat w ramach ONW (rys. 4). Rolnicy otrzymywali jedynie środki finansowe w ramach jednolitej i uzupełniającej płatności obszarowej.

Rys. 4. Wartość dopłat bezpośrednich w badanych gospodarstwach (źródło: badania własne)

Fig. 4. Value of direct funds for surveyed farms (source: own survey)

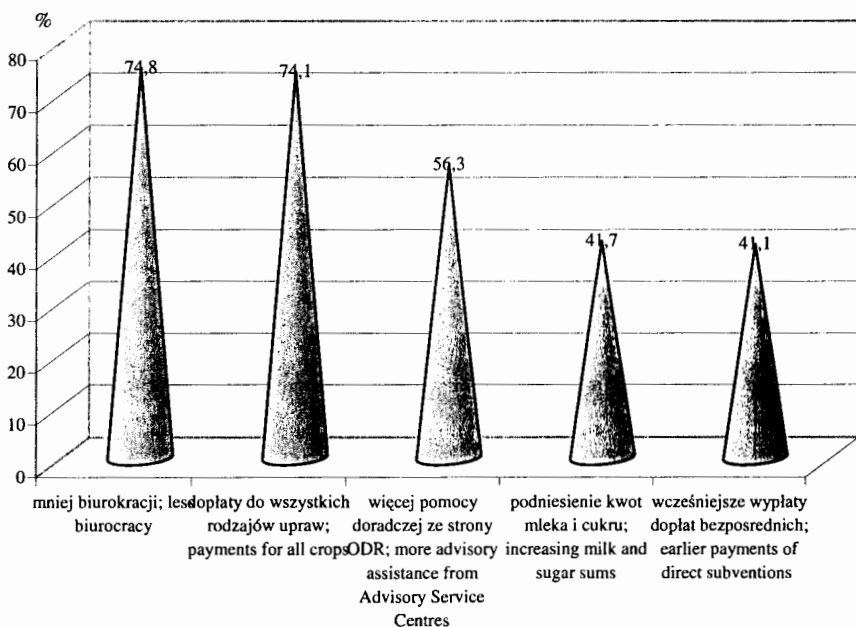
Ocena aktywności gospodarczej badanych rolników wskazuje, iż poszukują oni raczej tradycyjnych źródeł finansowania działalności ich gospodarstw. Stwierdzono, że najwięcej gospodarstw rolnych (44,4%) obciążonych było kredytami na zakup środków produkcji (rys. 5). Stosunkowo duży odsetek obciążeń objętych badaniami gospodarstw stanowiły kredyty inwestycyjne (39,1%). Małe zainteresowanie innymi kredytami i funduszami Unii Europejskiej świadczy o niewiedzy rolników w zakresie istniejących możliwości. Ponadto inwestycje w gospodarstwach rolnych wymagają własnego wkładu finansowego, którego bardzo często rolnicy nie posiadają. W związku z tym, aby posiadać minimalną kwotę pieniężną na przeprowadzenie inwestycji rolnicy zaciągają kredyty w bankach. Dlatego też tradycyjne kredyty rolnicze oferowane przez polskie banki cieszą się dużym zainteresowaniem.

Rys. 5. Aktualne obciążenie gospodarstwa kredytami (źródło: badania własne)

Fig. 5. Actual credits for farms (source: own survey)

Badani rolnicy zostali również poproszeni o sprecyzowanie swoich oczekiwań w stosunku do Unii Europejskiej. Najwięcej objętych badaniami producentów rolnych (74,8%) oczekuje mniej biurokracji (rys. 6). Stosunkowo duży odsetek rolników oczekuje dopłaty do wszystkich rodzajów upraw (74,1%). Rolnicy są bardzo negatywnie nastawieni do decyzji dotyczących dopłat uwzględniających wybrane gatunki roślin. Uważają bowiem, że uprawa każdego gatunku roślin wymaga ponoszenia nakładów, a słaba jakość ziemi często nie umożliwia uprawianie gatunków objętych dopłatą uzupełniającą. Badani rolnicy w swoich działaniach oczekują również więcej pomocy ze strony pracowników ODR w zakresie przekazania wiedzy na temat nie tylko składania wniosku o dopłatę bezpośrednią, ale również możliwości wykorzystania funduszy strukturalnych (56,3%). Szczególnie pomoc specjalistów jest niezbędna w biednych regionach Polski, gdzie rolnicy osamotnieni w swoich działaniach nie wierzą w pomoc Unii Europejskiej oraz instytucji odpowiedzialnych za wykorzystanie funduszy europejskich. Rolnicy narzekają również na opóźnienia w związku z wypłatą dopłat bezpośrednich. Bardzo często zdarza się, że pieniądze z dopłat bezpośrednich są wysyłane do gospodarstw rolnych dopiero późną wiosną, podczas gdy rolnicy potrzebują ich na rozpoczęcie wiosennych prac polowych oraz na zakup niezbędnych środków produkcji. Duża część badanych producentów rolnych (41,7%) oczekuje podniesienia kwoty mleka i cukru. Zdaniem rolników stosowanie kwot mleka ogranicza możliwości rozwoju gospodarstw, bowiem nadprodukcja mleka jest skupowana po niższych cenach (rys. 6).

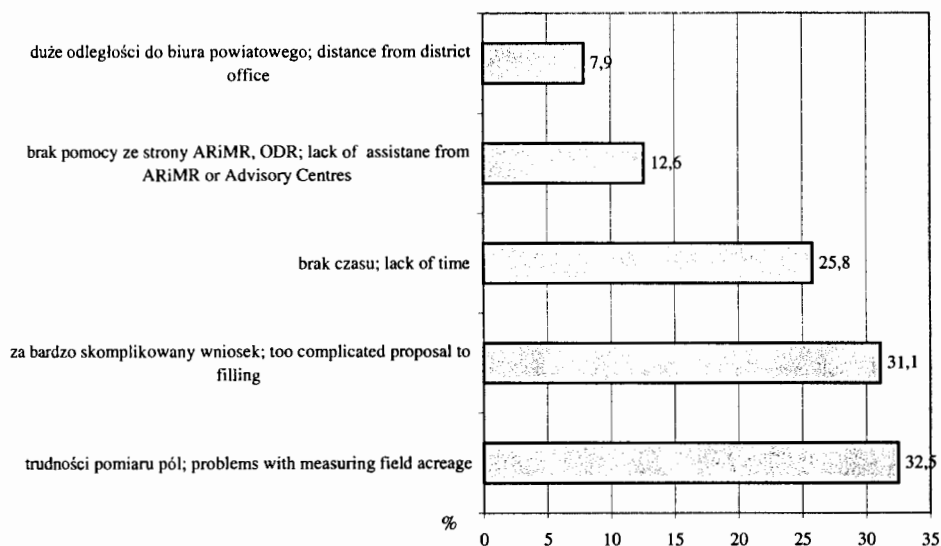

Rys. 6. Oczekiwania rolników w stosunku do Unii Europejskiej (źródło: badania własne)

Fig. 6. Farmers' expectations towards the UE (source: own survey)

Badani rolnicy zostali również poproszeni o określenie napotykaných trudności przy wypełnianiu wniosku o dopłatę bezpośrednią. Największy odsetek producentów rolnych (32,5%) wskazał na trudności z pomiarem pól (rys. 7). Wniosek o dopłatę bezpośrednią okazał się również za bardzo skomplikowany (31,1%). Duża część rolników wskazała na brak pomocy ze strony ARiMR i ODR. Zgodnie z wymogami Unii Europejskiej prawidłowe wypełnienie wniosku o dopłatę bezpośrednią jest podstawowym warunkiem ubiegania się o jej wypłatę. W wypadku stwierdzenia nieprawidłowości pracownicy ARiMR wzywają rolników w celu poprawy, usunięcia pomyłek i stwierdzonych nieprawidłowości, co z kolei opóźnia przekazanie pieniędzy rolnikom.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa uruchomiła również system kontroli, mającej na celu weryfikację poprawności złożonych wniosków oraz zadeklarowanych przez rolników powierzchni działek rolnych. Kontrole przeprowadzone metodą inspekcji terenowej wskazują na duży zakres błędów popełnianych przez rolników. Najwyższy poziom nieprawidłowości w złożonych wnioskach w roku 2005 stwierdzono w województwie warmińsko-mazurskim (23,7%) oraz mazowieckim (18,5%), natomiast najniższy w województwie lubelskim (6,4%)³.

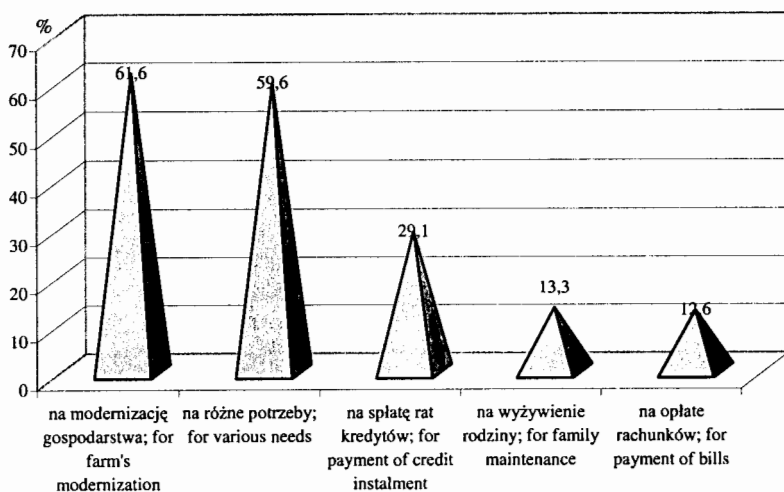
Rys. 7. Trudności napotykané przy składaniu wniosku o dopłatę bezpośrednią (źródło: badania własne)

Fig. 7. Difficulties faced at filing proposals for direct funds (source: own survey)

Rolnicy przedstawili również plany wydatkowania pieniędzy pochodzących z dopłat bezpośrednich. Najwięcej badanych rolników (61,6%) zamierza przeznaczyć środki finansowe na modernizację gospodarstwa (rys. 8). Stosunkowo duża część rolników zamierza przeznaczyć pieniądze na spłatę rat kredytów (29,1%) oraz wyżywienie rodziny (13,3%). Uzyskane wyniki świadczą o małych możliwo-

³ <http://www.ppr.pl/artukul.php?id=128942>

ciach rozwojowych badanych gospodarstw rolnych, gdyż znacząca część rolników przeznaczają te środki na bieżące potrzeby. W dużej części gospodarstw rolnych środki te nie są wykorzystywane na rozwój, a jedynie umożliwiają przetrwanie tej grupie społecznej.

Rys. 8. Plany rolników dotyczące wydatkowania pieniędzy z dopłat bezpośrednich (źródło: badania własne)

Fig. 8. Farmers' plans relating spending money from direct funds (source: own survey)

Podsumowanie i wnioski

1. Przeprowadzone badania dotyczące aktywności właścicieli gospodarstw rolnych w zakresie pozyskiwania i wydatkowania środków finansowych pochodzących z dopłat bezpośrednich Unii Europejskiej wskazują, że przeważająca część badanych rolników wykorzystuje jedynie dopłaty w ramach podstawowej i uzupełniającej płatności obszarowej. Badani producenci rolni wskazują również na zbyt skomplikowane wnioski oraz na trudności z pomiarem pól.
2. Małą aktywność właścicieli gospodarstw rolnych w zakresie pozyskiwania innych niż dopłaty bezpośrednie funduszy strukturalnych należy tłumaczyć nie tylko niskim poziomem wykształcenia, ale również brakiem kompleksowej informacji. Dużą rolę odgrywają również pracownicy instytucji otoczenia rolnictwa, którzy mogą pomóc rolnikom w procesie pozyskiwania środków finansowych na rozwój ich gospodarstw rolnych. Rolnicy oczekują również pomocy ze strony tych instytucji w zakresie przygotowania i wypełnienia wniosku.
3. Badania wykazały również, że znaczące obciążenie gospodarstw stanowią kredyty udzielane przez banki komercyjne. Sytuacja ta jest wynikiem braku posiadania przez rolników środków finansowych przeznaczonych na rozpo-

częcie inwestycji, która w późniejszym etapie może być refinansowana z funduszy Unii Europejskiej.

Literatura

KISIEL R., BABUCHOWSKA K. 2005. *Wpływ płatności bezpośrednich na funkcjonowanie gospodarstw rolnych w Polsce*, w: *Problemy Rolnictwa Światowego*. SGGW t. XII: 144–152.

KOBYLECKI J. 2005. *Transformacja rolnictwa Polski w rok po akcesji do Unii Europejskiej*, w: *Problemy Rolnictwa Światowego*. SGGW t. XII: 47–60.

ROWIŃSKI J. 2003. *Korzyści i koszty członkostwa Polski w UE (rolnictwo)*, w: *Korzyści i koszty członkostwa Polski w UE*. Raport z badań. Wyd. Centrum Europejskie Natolin, Warszawa: 105–135.

SAWICKA J., PIĘTA P. 2005. *Przygotowanie samorządów gminnych do absorpcji środków pomocowych Unii Europejskiej na przykładzie województwa łódzkiego*, w: *Problemy Rolnictwa Światowego*. SGGW t. XII: 173–181.

ZEGAR J.S. 2005. *Integracja Europejska, a dochody rolników, dylematy wyboru*, w: *Problemy Rolnictwa Światowego*. SGGW, t. XII: 194–203.

Słowa kluczowe: sylwetka zawodowo-społeczna rolników, dopłaty bezpośrednie, oczekiwania rolników, trudności w pozyskiwaniu dopłat bezpośrednich

Streszczenie

Przedstawiono aktywność właścicieli gospodarstw rolnych w zakresie pozyskiwania środków finansowych pochodzących z dopłat bezpośrednich oraz przedstawiono sylwetkę zawodowo-społeczną rolników. Badania przedstawiają także zainteresowanie rolników różnymi formami dopłat. Przedstawiono również oczekiwania rolników w stosunku do Unii Europejskiej oraz trudności napotymane przez rolników przy składaniu wniosku.

SOCIO-ECONOMIC ACTIVITY OF INDIVIDUAL FARM OWNERS IN ACQUIRING AND SPENDING OF THE DIRECT EU SUBSIDIARY FUNDS

Piotr Bórawski

Department of Agribusiness and Environmental Economics,
University of Warmia and Mazury, Olsztyn

Key words: socio-professional farmer profile, direct EU funds, farmers expectations, difficulties in direct fund absorption

Summary

The survey presents individual farmer's activity in acquiring of the EU direct subsidiary funds. Moreover, the paper gives a view of socio-professional profile of the farmers. Farmers' interests in different subsidiary funds are described as well as their expectations towards the European Union some difficulties connected with filling up the applications for direct funds by the farmers are also mentioned.

Dr inż. **Piotr Bórawski**
Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
Plac Łódzki 2
10-957 OLSZTYN
e-mail: pboraw@moskit.uwm.edu.pl